

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний аграрний університет
ім. В.В. Докучаєва**

*Затверджено вченою радою
факультету менеджменту і економіки
(протокол № 3 від 27 жовтня 2020 р.)*

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

**Програма та методичні рекомендації до проведення
тренінгу для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти спеціальності 051 «Економіка»**

Харків – 2020

Укладач:

В.М. Петров, кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу, підприємництва і організації виробництва Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва

Рецензенти:

О.О. Гуторова, кандидат економічних наук, професор кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва;

Ю.В. Пащенко, кандидат економічних наук, доцент кафедри прикладної економіки і міжнародних економічних відносин Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва

© Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва, 2020

ВСТУП

Розбудова ринкового механізму господарювання в АПК вимагає від фахівців сільського господарства сучасних підходів до забезпечення ефективного планування та організації виробництва на мікрорівні. Менеджери та економісти сільськогосподарських підприємств повинні добре знати сучасні системи ведення господарства, техніку та інтенсивні технології вирощування сільгоспкультур, системи утримання і годівлі тварин, техніко-економічні показники використання різних механічних засобів праці, бачити перспективу розвитку окремих галузей та економіки господарств загалом. Виникає нагальна потреба у постійному пошуку нових інноваційних, іноді нестандартних управлінських, організаційно-економічних і техніко-технологічних рішень для забезпечення прибуткового господарювання і створення умов для розширеного відтворення.

Виконання основного економічного завдання, що стоїть перед сільськогосподарськими підприємствами України – забезпечення максимальних обсягів виробництва продукції високої якості з мінімальними витратами живої та уречевленої праці – слід здійснювати в умовах обмежених ресурсів, коли єдино можливим є інтенсивний шлях розвитку галузі, орієнтований на зростання продуктивності праці та підвищення ефективності використання інших виробничих ресурсів: засобів та предметів праці. Сприятли цьому мають науково обґрунтоване планування та організація виробництва.

Сільське господарство, як жодна інша галузь народногосподарського комплексу, дуже тісно пов'язане з використанням у виробництві природних ресурсів – землі, води, повітря, сільськогосподарських рослин і тварин. Тому організація виробництва тут має певні специфічні особливості, які зумовлюють неодмінність комплексного врахування значно більшої, порівняно з іншими галузями, сукупності факторів.

1. МЕТА І ЗАВДАННЯ

Тренінг є невід'ємною складовою процесу наскрізної та послідовної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051 «Економіка» з навчальної дисципліни «Організація виробництва» на факультеті менеджменту і економіки Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва і проводиться наприкінці восьмого семестру навчання.

Загальною метою тренінгу є формування у здобувачів предметно-спеціальних компетентностей у частині розробки поточних (річних, помісячних) планів та організації заходів щодо їх виконання.

Сучасне сільськогосподарське підприємство являє собою складну соціально-економічну систему, в організації діяльності якої приймає участь велика команда функціональних фахівців, тому конкретизованою метою тренінгу виступає набуття здобувачами навичок з планування та організації виробництва у конкретному виробничому підрозділі господарства.

Відповідно до конкретизованої мети *завданнями тренінгу* є:

- розробка науково-обґрунтованих нормативів для планування та організації виробництва в окремих підрозділах (галузях) підприємства;
- складання виробничої програми підрозділу (галузі);
- аналіз якості розробленого варіанту плану (комплексу заходів) за ключовими показниками діяльності підрозділу (галузі).

2. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ КЕРІВНИЦТВО

Навчально-методичне керівництво і виконання програми тренінгу з організації виробництва забезпечує кафедра маркетингу, підприємництва і організації виробництва.

Безпосередньо методичне керівництво тренінгом здійснює ведучий викладач кафедри маркетингу, підприємництва і організації виробництва, який контролює роботу здобувача протягом всього періоду тренінгу.

3. ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ

Під час проведення тренінгу відбувається закріплення отриманих здобувачем окремих теоретичних положень навчальної дисципліни «Організація виробництва» та формуються вміння та навички їх практичного застосування шляхом виконання індивідуального завдання.

Проведення тренінгу передбачає використання попередньо підготовленого методичного матеріалу – індивідуальних завдань, робочого зошита з типовими формами таблиць та цих методичних рекомендацій. Тривалість тренінгу – три кредити ЄКТС (90 год.) (табл. 1).

1. Етапи проведення тренінгу

№ з/п	З м і с т е т а п у	Кількість годин
1.	Підготовка до проведення тренінгу	2
1.1.	Інструктаж здобувачів про порядок проведення тренінгу	1
1.2.	Видача індивідуальних завдань та іншого методичного забезпечення	1
2.	Організація галузей тваринництва (загальні питання)	18
2.1.	Відтворення стада і продуктивність тварин і птиці	6
2.2.	Якісні показники м'ясної продуктивності тварин	6
2.3.	Продукція вирощування тварин і птиці у живій масі	6
3.	Організація скотарства	18
3.1.	Річний рух поголів'я ВРХ	4
3.2.	План парування і надходження приплоду	4
3.3.	Помісячний рух поголів'я ВРХ	6
3.4.	Ваговий оборот поголів'я ВРХ	4
4.	Організація свинарства	18
4.1.	Річний рух поголів'я свиней	4
4.2.	План парування і надходження приплоду	4
4.3.	Помісячний рух поголів'я свиней	6
4.4.	Ваговий оборот стада свиней	4
5.	Організація вівчарства	12
5.1.	Річний рух поголів'я овець	4
5.2.	Помісячний рух поголів'я овець	4
5.3.	Ваговий оборот стада овець	4
6.	Організація птахівництва	10
6.1.	Річний рух поголів'я птиці	4
6.2.	Помісячний рух поголів'я птиці	6
7.	Організація інших галузей тваринництва	12
7.1.	Організація звірівництва	4
7.2.	Організація конярства	4
7.3.	Організація бджільництва	4

4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГУ

4.1. Організація галузей тваринництва

Тваринництво являє собою групу галузей сільського господарства, основне призначення яких полягає у розведенні та вирощуванні різних видів тварин і птиці для отримання високоякісних продуктів харчування (молоко, м'ясо, яйця, мед та ін.), а також сировини для харчової і легкої промисловості. Тваринництво є однією зі стратегічних галузей не тільки сільського господарства, а й усього народного-сподарського комплексу України, від якого залежить продовольча безпека держави і якість харчування населення та, відповідно, його здоров'я. Саме продукція тваринництва є джерелом повноцінних харчових білків, тому його стан і рівень розвитку значною мірою обумовлюють якісну складову частину білкового раціону українців.

До галузей тваринництва, що набули розвитку в Україні, належать: скотарство, свинарство, вівчарство, птахівництво, конярство, кролівництво, звірівництво, рибництво, бджільництво. Проте визначальними в гарантуванні продовольчої безпеки країни та забезпеченні досягнення раціональних норм споживання найцінніших продуктів харчування є скотарство, свинарство і птахівництво. У кожній із цих галузей відповідно до потреб народного господарства, попиту споживчого ринку, а також природних та економічних умов сільськогосподарських підприємств склалися певні виробничі напрями, які відрізняються видами продукції, що виробляється, а також їх співвідношенням. Відповідно до цього здійснюється підбір та розведення спеціалізованих порід (ліній) тварин і птиці.

4.2. Природні та організаційно-економічні основи відтворення стада

У галузях тваринництва, так само як і в рослинництві, процес економічного відтворення тісно пов'язаний з процесом природного відтворення. Але цей природний процес можна значною мірою регулювати, змінюючи умови годівлі, утримання тварин і птиці, поліпшуючи породні характеристики. Правильна організація відтворення стада як складовий елемент системи тваринництва забезпечує ефективне використання маточного поголів'я, збільшення виходу приплоду та його збереженість, розширене відтворення у заданих темпах і структурних пропорціях.

Відтворення стада – це регулярна заміна поголів'я, що вибуло зі стада, продуктивнішим такого ж призначення. У результаті відбу-

ваються як кількісні, так і якісні зміни у стаді (поліпшується породний склад, підвищується його продуктивність).

Розрізняють просте і розширене відтворення. За *простого* відтворення стада заміна вибракуваного поголів'я (за віком, станом здоров'я, продуктивністю тощо) відбувається в тих самих обсягах (іноді для простого відтворення використовують термін «ремонт стада»). За *розширеного* відтворення відбувається систематична заміна вибракуваних тварин новими, але у більшій кількості та кращої якості щодо породності, класності, продуктивності (іноді для розширеного відтворення використовують термін «інтенсивна форма розширеного відтворення»).

Правильну організацію відтворення стада визначає низка природних та організаційно-економічних умов. До природних належать:

- тривалість життя і виробничого використання тварин;
- вік досягнення статевої зрілості у маток до першого парування;
- тривалість вагітності;
- терміни настання охоти після розплоду;
- кількість голів приплоду за один цикл розплоду;
- скоростиглість.

Основні показники природних умов відтворення стада наведені у табл. 2.

2. Показники природних умов відтворення стада

Показник	Велика рогата худоба	Свині	Вівці	Коні
Тривалість: життя, років	20-25	12-15	12-15	30-35
використання, років	11-12	5-6	6-7	15-18
тільності, супоросності, суягності, жеребності, днів	275-285	113-114	142-152	335-340
Вік першого парування у маток, місяців	16-20	9-10	12-18	36-48
Тривалість статевих циклів, днів	21-28	18-21	13-20	16-27
Кількість голів приплоду за один цикл розплоду	1	7-16	1-3-5	1

До організаційно-економічних умов відтворення стада відносять:

- договірні зобов'язання щодо реалізації відповідних видів продукції;

- планова передача (надходження) молодняку за міжгосподарськими зв'язками і договорами;
- ресурсне забезпечення запланованого приросту продуктивності тваринництва (інвестиції, матеріально-технічні і трудові ресурси);
- забезпечення кормовою базою;
- реалізація надремонтного молодняку і вибракуваних тварин;
- кількість розплодів за рік;
- календарні терміни парування і надходження приплоду.

Більшість вітчизняних сільськогосподарських підприємств здійснюють відтворення стада за принципом завершеного обороту, тобто самостійно вирощують ремонтний і надремонтний молодняк. За такої системи у господарствах доцільно організовувати спеціалізовані ферми з вирощування ремонтного молодняку, нетелей і корів-первісток, вирощування і відгодівлі надремонтного молодняку і вибракуваних корів на м'ясо.

При поглибленні спеціалізації під час розвитку міжгосподарської кооперації створюються сприятливі умови для розчленування єдиного технологічного процесу на окремі складники з формуванням відповідних типів спеціалізованих господарств. Наприклад, у молочному скотарстві доцільно виділяти такі типи спеціалізованих сільськогосподарських підприємств:

- ✓ племінні господарства з вирощування племінного молодняку високих породних характеристик;
- ✓ молочні господарства-репродуктори – займаються товарним виробництвом молока, репродукуванням і дорощуванням телят до 15-денного віку;
- ✓ спеціалізовані господарства з вирощування ремонтного молодняку – займаються вирощуванням нетелей шестимісячного віку тільності або корів-первісток перевіренних за трьома першими місяцями лактації з подальшим продажем у молочні господарства-репродуктори;
- ✓ спеціалізовані господарства з вирощування і відгодівлі надремонтного молодняку з 15-денного віку до забою на м'ясо.

Аналогічні процеси поглиблення галузевої (технологічної) спеціалізації повинні розвиватися і в інших галузях тваринництва.

Для організації відтворення стада важливо забезпечити правильний вибір структури стада, яка повною мірою повинна відповідати спеціалізації сільськогосподарського підприємства.

Структура стада – це відсоткове співвідношення статевих і вікових груп тварин на певну дату. Вона повинна забезпечити систематичну заміну вибракуваних тварин, приріст поголів'я відповідно до запланованих темпів розширеного відтворення з метою збільшення виходу продукції.

Структура стада формується під впливом потреби в певних видах продукції тваринництва. Так, наприклад, у молочному скотарстві залежно від спеціалізації питома вага корів коливається від 35 до 70 %. При цьому в сільськогосподарських підприємствах, що розташовані поблизу міст і промислових центрів та спеціалізуються на виробництві незбираного молока, питома вага корів у загальному поголів'ї худоби може становити 60–70 %, а іноді і до 80–85 %. У той же час у господарствах з повним циклом відтворення, розташованих у глибинних віддалених районах, частка корів у стаді сягає 35–40 % при збільшенні питомої ваги ремонтного і надремонтного молодняка.

На структуру стада вирішальною мірою впливають такі фактори:

- спеціалізація і рівень розвитку галузі;
- маса, вік і терміни реалізації ремонтного та надремонтного молодняка;
- природні (біологічні) особливості відтворення стада (строки статевої зрілості різних видів тварин, строки парування, вихід приплоду і т. ін.);
- терміни господарського використання тварин і пов'язаний з цим відсоток вибракування маточного поголів'я;
- особливості і характер організації кормової бази господарства (наявність високопродуктивних природних кормових угідь, можливості використання кормових відходів (жом, шроти, макуха, барда, пивна дробина тощо).

У сільськогосподарських підприємствах розрізняють таку, що фактично склалася, і раціональну структуру стада. Така, що *фактично склалася*, структура стада являє собою співвідношення статевих і вікових груп тварин, яке сформувалося в сільськогосподарському підприємстві на певну дату. За *раціональної* структури співвідношення статевих і вікових груп тварин найповніше відповідає спеціалізації галузі та її технологічному, технічному й організаційному рівню, забезпечує систематичне виконання договірних зобов'язань щодо реалізації продукції та відтворення поголів'я.

У процесі розширеного відтворення (особливо якщо воно відбувається прискореними темпами) фактична структура стада в сільсько-

господарському підприємстві може суттєво відрізнятись від раціональної, але повинна постійно наближатися до неї.

Оборот стада – це рух (зміни) складу тварин за статевими і віковими групами за певний період (місяць, квартал, рік), який організується відповідно до завдань, що стоять перед сільськогосподарським підприємством. Методологічною основою складання оборотів стада є нормативно-балансовий метод.

Обороти стада складають за кожним видом тварин і птиці. Плануючи оборот стада, одночасно складають план парування й надходження приплоду.

Складання оборотів стада необхідне для планування та організації його відтворення, підготовки кормового плану та кормового балансу, розрахунку чисельності працівників і фонду заробітної плати, визначення обсягів і термінів реалізації продукції, складання плану капітального будівництва і ремонту тваринницьких приміщень та необхідних для цього фінансових ресурсів, формування обсягів закупівлі технологічного обладнання та відповідних систем машин.

У молочному скотарстві з цілорічною стійловою і стійлово-табірною системою утримання з технологією потокового виробництва молока планують рівномірне цілорічне отелення корів і нетелей. У м'ясо-молочному і м'ясному скотарстві, де переважають пасовищно-стійлове і пасовищне утримання худоби, кращим терміном для отримання приплоду є пізньозимовий і весняний. У свинарстві зі звичайною традиційною технологією виробництва продукції найбільше розповсюдження отримали турові опороси: перший тур – зимово-весняний (січень-березень) і другий – літньо-осінній (липень-вересень). За такої системи від основних маток отримують по два опороси на рік. Опороси разових маток і таких, що перевіряються, планують, як правило, на березень-квітень.

Під час складання оборотів стада тварин і птицю поділяють на такі групи:

- у *скотарстві* – бугаї-плідники, корови, нетелі, молодняк старших вікових груп, молодняк минулого року народження, приплід поточного року народження, доросла худоба на відгодівлі;
- у *свинарстві* – кнури-плідники, основні матки, матки, що перевіряються та разові, поросята віком до 2 міс., поросята віком від 2 до 4 міс., ремонтний та відгодівельний молодняк, дорослі свині на відгодівлі;

- у *вівчарстві* – барани-плідники, валухи, основні матки, молодняк минулого року народження, молодняк поточного року народження, дорослі вівці на відгодівлі;
- у *птахівництві*: кури – дорослі, у тому числі несучки, молодняк добовий, молодняк віком до 60 днів, від 61 до 150 днів, від 151 до 180 днів; качки – дорослі, молодняк добовий, молодняк віком до 180 днів;
- у *звірівництві* – самці, звіроматки, молодняк;
- у *конярстві* – коні дорослі, молодняк.

У процесі складання оборотів стада для кожної групи тварин розраховують такі показники:

- поголів'я на початок року (місяця);
- прибуткова частина – надходження приплоду, перехід з інших груп, купівля;
- витратна частина – перехід в інші групи, реалізація на м'ясо та з іншою метою (населенню, іншим сільськогосподарським підприємствам для племінних цілей та подальшого дорощування і відгодівлі тощо);
- поголів'я на кінець року.

Обороти стада складають за нормативами, які визначаються природними та організаційно-економічними умовами розвитку тієї чи іншої галузі тваринництва у конкретному сільськогосподарському підприємстві:

- ✓ фізіологічні особливості окремих видів тварин (наприклад, від однієї корови за рік отримують одне теля, а від основної свиноматки за два опороси – 18–20 поросят);
- ✓ виробничий напрямок галузі тваринництва (за молочної спеціалізації скотарства у стаді суттєво зростає питома вага корів, а за м'ясної – надремонтного молодняку);
- ✓ віковий склад маточного поголів'я (якщо в маточному поголів'ї переважає частка молодих тварин, то відсоток вибракування зменшується, а якщо старі матки, вік яких перевищує оптимальний термін використання, то відсоток вибракування, навпаки, зростає);
- ✓ планові темпи розширеного відтворення поголів'я та його якісне поліпшення;
- ✓ санітарний стан стада (якщо в стаді є хворі тварини, вихід приплоду зменшується, а відсоток вибракування зростає);

- ✓ умови годівлі та утримання (за повноцінної годівлі і добрих умов утримання термін господарського використання тварин збільшується, а відсоток вибракування зменшується; збільшується вихід приплоду; зменшуються терміни вирощування і відгодівлі; раніше настає фізіологічна зрілість тварин).

Нормативи для складання оборотів стада усіх видів тварин повинні розроблятися для кожного сільськогосподарського підприємства окремо. Усереднені нормативи зазвичай застосовують у сільськогосподарських підприємствах з добре організованим стадом, де є гарні умови для годівлі та утримання. В усіх інших випадках їх розробляють для кожного окремого господарства з використанням відповідних поправок після ретельного обстеження зооветеринарного стану тварин та усіх інших умов виробництва.

4.3. Організація скотарства

Скотарство належить до провідних, найбільш поширених в Україні галузей тваринництва. Основними видами продукції скотарства є молоко і м'ясо великої рогатої худоби. Залежно від природних та економічних умов зони розташування сільськогосподарського підприємства розрізняють такі виробничі напрями скотарства:

- молочне;
- комбіноване (м'ясо-молочне, молочно-м'ясне);
- м'ясне.

Кожний з наведених напрямів характеризується властивим йому породним складом, структурою стада, особливостями відтворення, годівлі та утримання.

Якщо на фермах сільськогосподарських підприємств здійснюється повний цикл вирощування ремонтного і надремонтного молодняку (завершений оборот стада), то скотарство має молочно-м'ясний або м'ясо-молочний виробничий напрямок.

4.3.1. Річний оборот стада

Вихідними даними для організації руху стада ВРХ є його кількісні та якісні показники:

- вихід телят на 100 корів і нетелей;
- тривалість вирощування телиць від народження до першого продуктивного парування;
- середньодобові прирости живої маси молодняку і дорослого поголів'я на відгодівлі;

- терміни отелення і запліднення корів і телиць у минулому році;
- наявність телиць парувального віку на початок планового року та реальні умови щодо їх парування у першому кварталі планового року;
- віковий склад маточного стада та його зооветеринарна характеристика;
- тривалість виробничого використання корів та щорічний відсоток їх вибраковки;
- віковий склад і жива маса молодняку на початок планового року (за віковими групами);
- вік реалізації молодняку (на вирощування і відгодівлю до спеціалізованих господарств; для відтворення стада до інших господарств; на м'ясо тощо).

Складанню річного обороту стаду повинні передувати балансові розрахунки щодо визначення обсягів виробництва продукції скотарства та її використання. Обсяги виробництва продукції повинні забезпечувати виконання договірних зобов'язань та покриття усіх внутрішньогосподарських потреб.

Потреби для внутрішньогосподарського використання (витрати молока на вигоювання телят і поросят, натуральна оплата, громадське харчування, продаж у власній роздрібній торгівельній мережі, промислова переробка у господарстві тощо) визначаються за фактичними даними звітного року з наступним коригуванням на зміни в умовах виробництва планового року.

В основу складання оборотів стада покладається нормативно-балансовий метод. нормативи розробляються з урахуванням природних та організаційно-господарських умов відтворення стада у конкретному сільськогосподарському підприємстві.

Нормативи прибуткової частини обороту стада. У прибутковій частині обороту стада відображають надходження приплоду, купівлю племінного і відгодівельного молодняку.

За нормального (рівномірного) вікового складу, добрих умов годівлі і утримання, задовільного санітарного стану стада вихід телят може сягати 90-95 голів на 100 корів. Закономірно, що 5-10 % корів, що планують щороку до вибракування, не дають приплоду. Від нетелей і телиць, які парують у першому кварталі, вихід приплоду планують, як правило, у розмірі 100 %, бо нетелі – це спаровані і свідомо

тільні тварини. Можлива їх технологічна вибраковка у розмірі не більше 2-3 % (захворювання, нещасний випадок або інші обставини).

У прибутковій частині обороту планують купівлю племінних тварин (бичків для ремонту і розширення стада, бугаїв-плідників і телиць для формування високопродуктивних груп тварин), а також молодняку для вирощування і відгодівлі для збільшення м'ясних ресурсів господарства.

Нормативи витратної частини обороту стада. Середній вік служби бугаїв-плідників – чотири-п'ять років. Відповідно, в умовах рівномірного вікового складу щорічна вибраковка складає 20-25 % (100 : 4–5). У кожному конкретному випадку вибраковка бугаїв-плідників (так само, як й інших груп тварин) здійснюється комісією на підставі їх огляду та вивчення об'єктивних даних.

Важливим показником, який у великій мірі визначає економічну ефективність галузі, є тривалість виробничого використання корів. В останні роки в усіх країнах з розвиненим молочним скотарством спостерігається стійка тенденція до підвищення інтенсивності використання (вибраковки) корів. Необхідність відбору корів за продуктивністю обумовлює потребу у збільшенні питомої ваги вибракуваних корів до 20-25 %, а середня тривалість використання корів знижується до чотирьох-п'яти лактацій. При цьому необхідним є жорстке вибракування корів-первісток за продуктивністю і максимально можлива тривалість виробничого використання корів, що залишаються.

При обґрунтуванні обсягу вибраковки корів враховують наявність у стаді старих, низькопродуктивних і хворих тварин, а також корів-первісток з низькою продуктивністю або не придатних до утримання в умовах промислової технології з-за форми вим'я, швидкості молоковіддачі тощо. Це обумовлює необхідність диференційованого підходу до встановлення розміру (норми) вибраковки корів і корів-первісток.

Відповідно до інтенсивності ведення галузі до групи корів-первісток пред'являються різні вимоги. За сучасного рівня ведення молочного скотарства в якості нижньої межі продуктивності корів-первісток можна прийняти середню по стаду. За такого підходу створюються сприятливі передумови для прискороного нарощування молочної продуктивності по стаду за рахунок його інтенсивного оновлення (мається на увазі той факт, що на другій і наступній лактаціях корови-первістки забезпечать суттєвий приріст продуктивності).

Нетелі – це запліднені (спаровані) та перевірені на тільність тварини, які комплектуються за рахунок телиць з високим генетичним потенціалом продуктивності. Вони призначені для ремонту і розширення стада корів, як правило, не вибраковуються і повністю використовуються за прямим призначенням.

Телиці народження позаминулого року (старші одного року) – це кращі тварини, відібрані на першому році життя і призначені для поповнення і розширення поголів'я нетелей. Вибраковці за зоотехнічними показниками належать гірші тварини (10-15 %). Після задоволення внутрішніх потреб сільськогосподарського підприємства залишок цієї групи телиць може бути реалізований у першому півріччі іншим сільськогосподарським підприємствам, селянським, фермерським або особистим підсобним господарствам.

Бички народження позаминулого року у сільськогосподарських підприємствах з завершеним оборотом стада є головним м'ясним контингентом тварин. Головне призначення цієї групи – отримання м'ясної сировини високої якості. Усіх тварини цієї групи реалізують на м'ясо при досягненні ними відповідного віку і живої маси.

Телиці народження минулого року – це ремонтна група, яка залишається у господарстві для комплектування поголів'я нетелей, а у подальшому – корів. Їх кількість у стаді у стаді залежить від запланованих темпів збільшення поголів'я корів. Можлива зоотехнічна вибраковка гірших тварин на м'ясо (5-10 %). На кінець планового року поголів'я телиць народження минулого року повинно бути таким, щоб у наступному році після зоотехнічної вибраковки їх було достатньо для поповнення стада корів-первісток (парування у першому кварталі) і вихідного поголів'я нетелей (парування у другому кварталі).

Бички народження минулого року (до одного року) так само, як й бички старшої вікової групи є головним чином м'ясним ресурсом у сільськогосподарських підприємствах з завершеним оборотом стада. Частину тварин цієї групи передають спеціалізованим сільськогосподарським підприємствам в рахунок договірних поставок для подальшого вирощування і відгодівлі, частину при досягненні ними відповідного віку і живої маси 400 кг і більше реалізують на м'ясо у другому півріччі планового року, а залишок – залишають у господарстві на кінець року.

Приплід поточного року використовують відповідно до його господарського призначення. Близько 5-10 % загальної кількості телят підлягають зоотехнічній вибраковці. Основний контингент телиць за-

лишається на кінець року для наступного вирощування, ремонту або розширення стада. Бички відповідно до договорів щодо міжгосподарських поставок у віці 15-20 днів реалізують спеціалізованим сільськогосподарським підприємствам для подальшого вирощування і відгодівлі. Якщо все поголів'я бичків належить до реалізації, то більше 50 % тих тварин, що надійдуть у грудні планового року (народження другої половини місяця) залишиться на кінець року.

Дорослих та вибракуваних тварин після двомісячної відгодівлі реалізують на м'ясо, а тих з них, що надійдуть до групи у листопаді-грудні, залишають у ній на кінець року.

Використовуючи вихідні дані щодо наявності поголів'я на початок року й прийняті нормативи, спочатку розробляють річний оборот стада ВРХ на базі власного відтворення стада. За необхідності його доповнюють кількістю купленого або реалізованого молодняка з розрахунку мати на кінець планового року бажане поголів'я і структуру стада.

При складанні річного обороту стада ВРХ зазвичай дотримуються такої послідовності:

- визначають вихідне поголів'я тварин на кінець планового року у тому числі корів;
- визначають структуру стада на кінець планового року;
- визначають поголів'я телиць народження поза минулого року, яких необхідно спарувати у першому кварталі планового року;
- визначають прибуткову частину обороту стада;
- відповідно до визначених нормативів визначають видаткову частину обороту стада (вибраковка, реалізація на м'ясо, реалізація);
- оформлюють баланс прибуткової та видаткової частин балансу.

4.3.2. План парування (запліднення) та надходження приплоду

План парування отелень і надходження приплоду складають з таким розрахунком, щоб забезпечити відносно рівномірне виробництво молока і м'яса протягом року. Оскільки у цьому плані передбачається організація відтворення стада, то він складається одночасно з річним оборотом стада.

Для складання плану необхідно мати такі дані:

- кількість корів на початок планового року та кількість корів, що планують вибракувати;

- кількість запліднених корів і телиць у квітні – грудні минулого року;
- кількість і терміни отелень корів, які не запліднені на початок планового року;
- віковий склад і вагові кондиції телиць на початок планового року;
- вік і жива маса телиць при першому заплідненні;
- середня тривалість сервіс-періоду;
- вихід приплоду на 100 корів і нетелей.

Середня тривалість сервіс-періоду у сільськогосподарських підприємствах у середньому складає 50-55 днів, тому парування (запліднення) корів планують приблизно на третій місяць після отелення. З урахуванням того, що тільність корів триває у середньому 280-285 днів, весь цикл відтворення (від отелення до отелення) займає близько 12 міс., а тривалість лактації при 55-60 днях сухостійного періоду – приблизно 10 міс.

Вік телиць при першому заплідненні – 18 міс., жива маса – 360-380 кг.

План парувань (запліднення), отелень і надходження приплоду складають у такій послідовності:

- ✓ за даними зоотехнічного обліку записують відомості щодо парування (запліднення) корів і телиць у минулому році (квітень – грудень);
- ✓ визначають поголів'я корів і нетелей, яких необхідно спарувати у першому кварталі планового року (січень – березень);
- ✓ у підсумковому рядку зазначають загальне надходження приплоду відповідно до річного обороту стада;
- ✓ визначають вихід приплоду у кожному місяці;
- ✓ складають план парування (запліднення) корів і телиць для отримання приплоду у наступному (за плановим) році.

4.3.3. Помісячний оборот стада

Для більш точного розрахунку товарної продукції з урахуванням сезонності її виробництва і планування надходження за місяцями і кварталами виникає необхідність у складанні помісячних оборотів стада. Вони також необхідні для більш точних розрахунків середньорічного поголів'я, яке використовують для визначення потреби у кормах, планування чисельності працівників і фонду оплати праці, а також для вирішення інших організаційних питань.

Інформаційної базою для розробки помісячних оборотів стада є:

- річний оборот стада;
- план парувань (запліднення) та надходження приплоду;
- вік і терміни купівлі молодняку;
- вік і терміни реалізації телят до спеціалізованих господарств;
- вік і терміни щомісячної реалізації молодняку на м'ясо;
- данні первинного зоотехнічного і бухгалтерського обліку щодо кількості і середньої живої маси молодняку за віковими (за місяцями) групами на початок року;
- об'єктивні дані щодо поголів'я корів, що плануються до вибракування на м'ясо (терміни останнього запліднення і припинення лактації).

Складання помісячного обороту стада розпочинають з молодших вікових груп. По групі приплоду поточного року (телиці і бички) помісячне надходження телят планують відповідно до плану парування (запліднення) і надходження приплоду. Вибракову телят проводять, як правило, наприкінці пасовищного періоду.

Вибракуване поголів'я корів надходить до групи «Доросла худоба на відгодівлі» і після двох місяців відгодівлі реалізується на м'ясо.

4.4. Організація свинарства

Свинарство має значні технологічні та організаційно-економічні переваги перед іншими галузями тваринництва. Воно характеризується такими біологічними особливостями свиней, як велика плідність, короткий ембріональний період розвитку, скоростиглість, добра окупність корму, високий вихід м'ясної і сальної продукції. У процесі планування і організації розвитку галузі свинарства слід враховувати і максимально використовувати ці особливості.

4.4.1. Річний оборот стада

Річний оборот стада свиней являє собою загальну виробничу програму розвитку галузі свинарства у плановому періоді. Для його складання використовують метод балансових розрахунків, а також необхідну статистичну і планово-нормативну інформацію.

Річний оборот стада складається з двох частин – прибуткової і видаткової. Прибуткова частина відображає наявність поголів'я на початок року та різне надходження тварин: вихід приплоду, надходження з молодших груп, купівля. Видаткова частина відображає переведення тварин до старших груп, реалізацію на м'ясо, реалізацію

племінних тварин, продаж поросят в інші господарства і населенню; наявність поголів'я на кінець року. Річний оборот стада повинен бути складений на основі балансу чисельності тварин між прибутковою і видатковою частинами.

Першим етапом планування є попередній розрахунок валового виробництва свинини на основі поголів'я свиней на початок року. Це дає можливість визначити необхідну кількість внутрішньорічних (разових) свиноматок для отримання додаткового поголів'я поросят, необхідного для виконання виробничої програми.

Перед кожним переміщенням тварин до іншої статево-вікової групи визначають їх живу масу та відображають її у річному обороті стада.

4.4.2. План парування та надходження приплоду

План парування та надходження приплоду складають з метою визначення надходження поросят за місяцями року відповідно до прийнятої господарстві організації опоросів свиноматок. Перед складанням плану парування необхідно обрати систему проведення опоросів. На фермах з промисловою технологією виробництва продукції свинарства організують рівномірні опороси протягом року, що дає можливість ритмічно і безперервно отримувати поросят. На невеликих фермах з традиційною технологією частіше організують турові опороси свиноматок:

- *перший* – у січні, лютому, березні;
- *другий* – у липні, серпні, вересні.

За турових опоросів полегшується та покращується догляд за молодняком, але для маток з приплодом необхідно більше спеціалізованих капітальних приміщень. Крім того, система турових опоросів дає змогу отримувати більшу кількість молодняку одного віку у стислі терміни. При більш рівномірних опоросах скорочується потреба у приміщеннях, але ускладнюється догляд за молодняком.

Для отримання поросят у першому турі опоросів, парування (запліднення) необхідно проводити у вересні, жовтні і листопаді попереднього року; у другому турі – у березні, квітні і травні планового року.

При складанні плану в якості вихідної інформації використовують дані первинного зоотехнічного обліку щодо парування основних і таких, що перевіряються, свиноматок, які є у стаді на початок року.

Парування основних свиноматок для другого туру опоросів планують з урахуванням тривалості супоросності, підсосу і прохолосту.

4.4.3. Помісячний оборот стада

Помісячний оборот стада свиней складається одночасно з річним оборотом. Ці два документи повинні бути взаємопов'язані і містити всі вимоги раціональної організації та ефективного розвитку свинарства.

Помісячний оборот стада відображає різні переміщення тварин у часі і просторі протягом календарного року. Для його складання використовують матеріали річного обороту стада, а також плану парування і надходження приплоду.

По кожній статеві-віковій групі свиней фіксують чисельність поголів'я на початок року і кожного місяця, а також на кінець року. Усі переміщення тварин протягом року відображають у рядках «Надійшло з молодших груп» та «Переведено до старших груп або на відгодівлю». Ці переміщення ув'язують з даними річного обороту стада, плану парування і надходження приплоду. Так, переведення ремонтних свинок до групи таких, що перевіряються, і разових свиноматок відображають у тих обсягах і в тому місяці, коли вони спаровані, переведення таких, що перевіряються, свиноматок до групи основних – після завершення підсисного періоду, тобто через два місяця після опоросів. Вибраковку і постановку свиноматок на відгодівлю планують відповідно до кількості, що відображена у річному обороті, і термінів, що співпадають з ремонтом основного стада. Аналогічний підхід використовують при відображенні опоросів свиноматок і надходження поросят. Рух поросят з першого місяця по дев'ятий відображають по діагоналі, зміщуючи на один місяць у часі і просторі. Вибраковку і продаж поросят населенню планують у кожному турі опоросів пропорційно до їх загального поголів'я.

Молодняк, що є у наявності на початок року у віці 3-9 міс., використовують для формування групи разових свиноматок, інших тварин реалізують на м'ясо.

Постановку основних, таких, що перевіряються, і разових свиноматок на відгодівлю поєднують з їх вибраківкою і планують реалізацію на м'ясо через два місяці (період відгодівлі).

4.5. Організація вівчарства

Вівчарство є джерелом виробництва важливих видів сировини і продуктів харчування: вовни, овчин, смушок, баранини, молока. За своїми господарсько-біологічними особливостями вівці краще за інших тварин пристосовані до пасовищного утримання у посушливій місцевості, а також для вживання грубих кормів. Вівці можуть вико-

ристовувати такі пасовища, які не можуть використовуватися іншими видами худоби. Вівці споживають багато видів рослинності: з 600 різновидів трав кінь поїдає не більше 82, корова тільки 56, а вівця – 570.

В Україні вівчарство розвивається за такими виробничими напрямками: вовняне, вовняно-м'ясне або м'ясо-вовняне, вовняно-овчинне, смушкове. Для кожного виробничого напрямку вівчарства є характерною своя структура стада: для вовняного напрямку – збільшення питомої ваги валухів, які характеризуються саме високою вовняною продуктивністю; для вовняно-м'ясного або м'ясо-вовняного напрямку – збільшення питомої ваги маток (до 60-65 %) за рахунок зменшення частки валухів та інших вікових груп; для вовняно-овчинного і смушкового напрямку – збільшення питомої ваги маток до 80-85 %.

4.5.1. Річний оборот стада

Виробнича програма по вівчарству складається з урахуванням планової продуктивності овець, а також уточнених показників природних та організаційно-господарських умов відтворення стада. Крім середньодобових приростів і настригу вовни, уточнюють живу масу ягня при народженні (для пересічних умов Харківської області вона складає 3 кг).

Основні нормативи при складанні оборотів стада овець такі:

- період суягності маток – 150-155 діб;
- вік першого парування ярок – 17-19 міс.;
- вихід ягнят на 100 вівцематок – 120;
- відлучення ягнят від маток – у віці 4-х міс.;
- реалізація надремонтного молодняка – у віці 10 міс.;
- термін господарського використання баранів-плідників і вівцематок – 5 років (вибраковка 20 %);
- термін господарського використання валухів – 2 роки (вибраковка 50 %).

Вибраковку і переведення маток на відгодівлю проводять після відлучення ягнят, а баранів-плідників – після запліднення маток.

Ярок народження минулого року у необхідній кількості використовують для ремонту групи основних маток, а їх надремонтне поголів'я, якщо воно характеризується низької вовняної продуктивністю, реалізують на м'ясо. Баранчиків народження минулого року, за виключенням переведених до групи валухів, після відгодівлі реалізують на м'ясо.

З групи ярок і баранчиків приплоду поточного року частину кращих тварин залишають для формування вихідного поголів'я на кінець планового року, а залишок – після відгодівлі протягом пасовищного періоду реалізують на м'ясо і на зиму у господарстві не залишають.

4.5.2. Помісячний оборот стада

За допомогою помісячного обороту стада овець домагаються правильного відтворення стада для забезпечення зимового окоту вівцематок двома-трьома циклами, реалізації молодняку у віці 10-11 міс., визначення середньорічного поголів'я за окремими статеві-віковими групами та для розрахунку обсягів виробництва продукції.

Суягних ярок народження минулого року найбільш доцільно переводити до групи вівцематок після окоту у січні-лютому, а баранчиків цієї ж вікової групи до групи валухів – у серпні.

Оскільки зимовий окіт є більш економічно ефективним, то надходження приплоду поточного року планують на січень-лютий. Вибраковку дорослих тварин проводять у літній період, а молодняку поточного року – у листопаді-грудні.

4.6. Організація птахівництва

При плануванні та організації птахівництва найбільш доцільно спочатку складати помісячний оборот дорослого поголів'я з одночасним визначенням середньомісячної та середньорічної кількості птиці. Потім розраховують помісячний рух молодняку з урахуванням потреби у ньому для ремонту дорослого стада. На цій основі складається план інкубації яєць та виведення добового молодняку або, за відсутності власного інкубатора, план закупівлі добового молодняку у спеціалізованих господарствах.

4.6.1. Організація батьківського стада курей

Якщо підприємство (ферма) спеціалізується на виробництві інкубаційних курячих яєць, то батьківське стадо комплектується з розрахунку один півень на 10 курей-несучок. Півнів підсаджують до курей за 1,0-1,5 міс. до початку відбору яєць для інкубації. Півні повинні бути старшими за молодок на 20-45 діб.

На птахофабриках промислового типу проводять багаторазове комплектування стада, а на невеликих фермах (до 40 тис. голів) – одноразове. Тривалість періоду утримання курей-несучок – 11 міс., після чого всю птицю вибраковують. Перед посадкою чергової партії птиці обов'язково необхідно робити місячний профілактичний розрив для відповідної санітарної обробки і знезаражування приміщення. За

таких умов повний цикл утримання батьківського стада складає 12 міс., що дуже зручно для розрахунків при плануванні галузі.

Комплектування невеликих ферм проводять, як правило, у вересні. Вибраковка та відхід птиці здійснюється протягом усього року, а остаточно – наприкінці липня.

Помісячний оборот поголів'я ремонтного молодняку курей планують за принципом «планування від кінцевої величини». У розрахунку на одну курку-несучку, що буде переведена до батьківського стада, купують 1,3-1,5 добових курочок, а на одного півня – 2,5-3,0 добовий півника. Добовий молодняк буде надходити у квітні.

При плануванні помісячного обороту стада молодняку курей необхідно враховувати технологічні особливості його вирощування. У 60-ти денному віці проводять першу зоотехнічну выбраковку. При цьому вже за зовнішніми статевими ознаками можна відокремити курочок і півників для роздільного вирощування. Тому у червні буде більш високий відсоток выбраковки молодняку (до 10 і 40 % відповідно). Друга зоотехнічна выбраковка проводиться у 120-денному віці (у нашому випадку – в середині серпня), коли курочки проходять акліматизацію у приміщеннях для утримання дорослого стада. У період 121-150 днів молодки утримуються у пташнику батьківського стада. Третя, остаточно выбраковка проводиться у 150-денному віці при переведенні молодок до групи курей-несучок.

4.6.2. Організація батьківського стада качок

Батьківське стадо комплектують ремонтним молодняком у віці 180 днів за співвідношення качок і селезнів 5:1. Селезнів підсаджують до качок за півтора-два місяця до початку відбору яєць для інкубації. Селезні повинні бути на 1,5-2,0 міс. старші за качок.

На птахофабриках промислового типу і крупних качиних фермах (10 тис. гол. і більше) за цілорічного виробництва качиного м'яса застосовують багаторазове комплектування батьківського стада (два-чотири рази). На невеликих фермах за сезонного виробництва м'яса здійснюють одноразове комплектування батьківського стада ремонтним молодняком раннє весняного виводу. На таких фермах може застосовуватися дворазове комплектування (наприклад, перше – у січні, а друге – у жовтні). Загальний цикл утримання однієї партії може складати 8,5-9,0 міс: сім місяців – утримання поголів'я, місяць-півтора – підготовка приміщення, 15-20 днів – резерв. На крупних фермах застосовується більш інтенсивна система комплектування поголів'я:

утримання стада – 5,5-6,0 міс., 0,5-1,0 міс. – санітарно-профілактичний розрив. За один раз комплектується половина стада.

Вибраковка і видалення загиблої птиці у батьківському стаді качок планується так само, як й при утриманні батьківського стада курей. Аналогічно розраховують рух поголів'я качок за місяцями, середнє поголів'я (за місяць та за рік).

Щоб виростити одну качку 180-денного віку необхідно посадити на вирощування у добовому віці 2,1 голову; щоб виростити одного селезня – 10,5 голів. Такі високі нормативи пояснюються не тільки необхідністю підготовки ремонтного молодняку, а й забезпеченням збільшення виробництва м'яса птиці. До 2-х місячного віку поголів'я ремонтного молодняку повинно складати 120 % качок і 140 % селезнів від необхідного вихідного поголів'я.

4.6.3. Складання річного обороту стада курей і качок

Вихідними даними для складання річного обороту стада птиці є попередні розрахунки:

- помісячні обороти дорослого стада і ремонтного молодняку;
- середні вагові показники однієї голови птиці за призначенням (вибраковка і загибель), за періодами та віковими групами.

У прибутковій частині обороту стада показують виведення добових пташенят (на птахофабрика і крупних фермах з замкненим оборотом стада) або їх купівлю, надходження поголів'я з молодших груп, отриманий по групам птиці приріст, у видатковій частині – переведення до старших груп, реалізацію на м'ясо або продаж племінної птиці та падіж.

На невеликих фермах комплектування дорослого стада птиці проводять одноразово. Тому повний річний оборот (з наявністю поголів'я на початок і кінець року) складається тільки по дорослому стаду, а по молодняку – неповний внутрішньорічний оборот.

За обома видами птиці на початок і кінець року поголів'я молодняку відсутнє. Тому тут складають внутрішньорічний оборот стада. Купівля добового молодняку відображується у відповідному рядку. Це ж поголів'я переводять до наступної вікової групи (1-60 днів). У подальшому це поголів'я з урахуванням вибраковки та падіжу переводять до більш старшої вікової групи.

4.6.4. Організація інкубації яєць та виведення добового молодняку

На птахофабриках і фермах з завершеним оборотом стада план щодо інкубації складають за принципом «від зворотного»: у залежно-

сті від потреби у добових ремонтних пташенятах з урахуванням їх виживання визначають кількість інкубаційних яєць, необхідних для закладання до інкубаторів. На невеликих репродукторних фермах використовують інший принцип: ферми виробляють певну кількість інкубаційних яєць, реалізують їх спеціалізований інкубаторній станції, яка після інкубації реалізує добовий молодняк товарним сільськогосподарським підприємствам і населенню. Вихідним є поголів'я батьківського стада на фермі та можливий обсяг виробництва інкубаційних яєць.

У розрахунках використовують такі умови і нормативи. Тривалість інкубації яєць (від закладки до повного виведення пташенят) складає:

- для *курячих* яєць – 21-22 дні;
- для *качиних* яєць – 24-25 днів.

До цього слід додати ще декілька днів на підготовку інкубаторів до наступної закладки яєць. Таким чином, з яєць, закладених на інкубацію, наприклад, у січні, добові пташенята будуть отримані у лютому тощо. Виживання добового молодняку від кількості яєць, що закладаються до інкубаторів, складає для курячих 80 %, для качиних – 70 %. З виведеного молодняку отримують 50 % самок і 50 % самців.

5. ФОРМИ КОНТРОЛЮ ПРОХОДЖЕННЯ ТРЕНІНГУ

Контроль знань, умінь і навичок здобувачів – невід’ємна складова навчального процесу та форма зворотного зв’язку при проведенні тренінгу з навчальної дисципліни «Організація виробництва». Контроль над проходженням тренінгу здобувачами повинен забезпечувати своєчасність і належну якість виконання його програми.

Контроль над проходженням тренінгу може здійснюватися ведучим викладачем, завідувачем кафедри маркетингу, підприємництва і організації виробництва, представниками деканату та навчальної частин університету.

Під час проведення тренінгу можуть використовуватися такі види контролю: поточний, періодичний (проміжний), підсумковий.

Поточний контроль – це контроль рівня знань і умінь, який проводиться безпосередньо під час аудиторного заняття. Він може мати такі форми:

- опитування на початку чергового заняття на засвоєння матеріалу попереднього заняття;
- опитування під час аудиторного заняття на розуміння його суті та рівня засвоєння поточного матеріалу;
- ділова співбесіда.

Поточне оцінювання знань та умінь здобувачів здійснюється під час проведення аудиторних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача до виконання конкретного завдання (роботи).

Періодичний (проміжний) контроль – це контроль після вивчення окремого розділу (теми).

Підсумковий контроль – це контроль, який здійснюється після завершення виконання програми тренінгу.

Завершальним етапом тренінгу з організації виробництва є захист індивідуального завдання у формі розрахункових таблиць робочого зошиту. Форма проведення захисту – співбесіда з керівником тренінгу, під час якої здобувач надає обґрунтований коментар щодо отриманих результатів.

За результатами захисту виставляється диференційована підсумкова оцінка за шкалою ECTS (табл. 3).

3. Шкала оцінювання знань: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для іспиту, курсового проекту (роботи), практики, тренінгу	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
66-74	D	задовільно	
60-65	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Азізов С.П. Організація аграрного виробництва і бізнесу: підручник / С.П. Азізов, П.К. Канінський; за ред. проф. С.П. Азізова. Київ: Фенікс, 2006. – 790 с.
2. Азізов С.П. Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах: підручник / Азізов С.П., Канінський П.К., Скупий В.М.; за ред. проф. С.П. Азізова. Київ: ННЦ ІАЕ, 2001. – 834 с.
3. Березівський П.С. Організація виробництва в аграрних формуваннях: навч. посіб. / П.С. Березівський, Н.І. Михалюк; за ред. П.С. Березівського. – Львів: Українські технології, 2001. – 514 с.
4. Березівський П.С. Організація виробництва в аграрних формуваннях: навч. посіб. / П.С. Березівський, Н.І. Михалюк; за ред. П.С. Березівського. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 560 с.
5. Березівський П.С. Організація виробництва і підприємницької діяльності в аграрних формуваннях: навч. посіб. / Березівський П.С., Губені Ю.Е., Михалюк Н.І.; за ред. П.С. Березівського. – Львів: Українські технології, 2002. – 536 с.
6. Березівський П.С. Організація, прогнозування та планування агропромислового комплексу: навч. посіб. / П.С. Березівський, Н.І. Михалюк; за ред. П.С. Березівського. – Львів: Магнолія Плюс, 2004. – 443 с.
7. Брюховецкий И.Н. Планирование агропромышленного комплекса: учеб. пособ. / И.Н. Брюховецкий, В.И. Мищенко; под ред. И.Н. Брюховецкого. – Київ: Выща школа, 1989. – 246 с.
8. Єрмаков О.Ю. Організація сільськогосподарського виробництва: навч.-метод. посіб. / О.Ю. Єрмаков. – [2-е вид., перероб. та доп.]. – Київ: НАУ, 2007. – 266 с.
9. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві: підручник / В.М. Нелеп. – Київ: КНЕУ, 2000. – 372 с.
10. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві: підручник / В.М. Нелеп. – [2-е вид., перероб. та доп.]. – Київ: КНЕУ, 2004. – 495 с.
11. Організація і планування сільськогосподарського виробництва: навч. посіб. / [Ільчук М.М., Зрібняк Л.Я., Мельник С.І. та ін.]; за ред. М.М. Ільчука та Л.Я. Зрібняка. – Миколаїв: Іліон, 2005. – 360 с.

12. Организация производства в сельскохозяйственных предприятиях: учеб. пособ. / [Соловьёв Н.Ф., Андрусенко Г.А., Савченко В.Д. и др.]. – Харьков: ХГАУ, 1993. – 344 с.

13. Организация производства на сельскохозяйственных предприятиях: учебник / [Синюков М.И., Шакиров Ф.К., Василенко М.П. и др.]; под. ред. М.И. Синюкова. – [4-е изд., перераб. и доп.]. – Москва: Агропромиздат, 1989. – 512 с.

14. Организация производства на сельскохозяйственных предприятиях: учебник / [Яковлев Б.И., Азев С.И., Галкина Є.И. и др.]; под. ред. Б.И. Яковлева. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – Москва: Агропромиздат, 1989. – 413 с.

15. Організація сільськогосподарського виробництва: навч. посіб. / [Горлачук В.В., Березівський П.С., В'юн В.Г. та ін.]; за ред. В.В. Горлачука. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 456 с.

16. Петров В.М. Організація виробництва та планування діяльності на підприємствах АПК: навч. посіб. / В.М. Петров / Харк. нац. аграр. ун-т. – Харків: Майдан, 2016. – 362 с.

17. Швайка Л.А. Планування діяльності підприємства: навч. посіб. / Л.А. Швайка. – Львів: Магнолія Плюс, 2004. – 268 с.

18. Шкільов О.В. Організація виробництва і підприємницької діяльності в сільськогосподарських підприємствах: навч. посіб. / О.В. Шкільов. – Київ: Урожай, 1997. – 336 с.

19. Шкільов О.В. Організація виробництва і планування підприємницької діяльності в сільськогосподарських підприємствах: навч. посіб. / Шкільов О.В., Балан О.Д., Ткачук В.А.; за ред. О.В. Шкільова. – Київ: ННЦ ІАЕ, 2005. – 170 с.

Додаткова

20. Іваненко Ф.В. Системи технологій у тваринництві: навч.-метод. посіб. / Ф.В. Іваненко. – Київ: КНЕУ, 2001. – 186 с.

21. Інтенсивна технологія виробництва свинини / [Рибалко В.П., Баньковський Б.В., Коваленко В.Ф. та ін.]; за ред. В.П. Рибалка. – Київ: Урожай, 1991. – 176 с.

22. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України / [Зубець М.В., Ситник В.П., Круть В.О. та ін.]. – Київ: Логос, 2004. – 776 с.

23. Організаційно-економічні параметри ресурсощадних технологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва / П.С. Бе-

резівський, Б.В. Більський, Я.Я. Дудаш, З.П. Березівський. – Львів: Українські технології, 2000. – 223 с.

24. Ресурсозберігаючі технології виробництва свинини: теорія і практика: навч. посіб. / О.М. Царенко, О.В. Крятов, Р.Є. Крятова, Л.В. Бандарчук; за ред. О.М. Царенка. – Суми: Університетська книга, 2004. – 269 с.

25. Справочник економіста-аграрника / [Кононенко Н.П., Кушвид Н.Я, Саблук П.Т. и др.]; под ред. Н.П. Кононенко, Н.Я. Кушвида. – Київ: Урожай, 1991. – 520 с.

26. Технологія виробництва продукції тваринництва: підручник / [Бусенко О.Т., Столюк В.Д., Штомпель М.В. та ін.]; за ред. О.Т. Бусенка. – Київ: Аграрна освіта, 2001. – 432 с.

Інформаційні ресурси

Поточна інформація з всесвітньої мережі Інтернет з питань техніко-технологічного та ресурсного забезпечення агропромислового виробництва, формування ринків сільськогосподарської продукції і матеріально-технічних ресурсів тощо.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. МЕТА І ЗАВДАННЯ	4
2. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ КЕРІВНИЦТВО	4
3. ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ	5
4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГУ	6
4.1. Організація галузей тваринництва	6
4.2. Природні та організаційно-економічні основи відтворення стада	6
4.3. Організація скотарства	12
4.3.1. <i>Річний оборот стада</i>	12
4.3.2. <i>План парування (запліднення) та надходження приплоду</i>	16
4.3.3. <i>Помісячний оборот стада</i>	17
4.4. Організація свинарства	18
4.4.1. <i>Річний оборот стада</i>	18
4.4.2. <i>План парування та надходження приплоду</i>	19
4.4.3. <i>Помісячний оборот стада</i>	20
4.5. Організація вівчарства	20
4.5.1. <i>Річний оборот стада</i>	21
4.5.2. <i>Помісячний оборот стада</i>	22
4.6. Організація птахівництва	22
4.6.1. <i>Організація батьківського стада курей</i>	22
4.6.2. <i>Організація батьківського стада качок</i>	23
4.6.3. <i>Складання річного обороту стада курей і качок</i>	24
4.6.4. <i>Організація інкубації яєць та виведення добового молодняку</i>	24
5. ФОРМИ КОНТРОЛЮ ПРОХОДЖЕННЯ ТРЕНІНГУ	26
6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	28

Укладач: Петров Вадим Миколайович

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

Програма та методичні рекомендації до проведення
тренінгу для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 051 «Економіка»

За редакцією автора
Комп'ютерний набір і верстка В.М. Петрова

Підпис. до друку 28.10.2020 Формат 60×84/16.
Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Обсяг 1,9 ум. друк. арк.; 1,7 обл.-вид. арк. Тираж 100.
Замовлення _____

Виробник – редакційно-видавничий відділ
Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва.
62483, Харківська обл. Харківський р-он,
п/в «Докучаєвське – 2», навчальне містечко ХНАУ, тел. 99-72-70.
E-mail: office@knau.kharkov.ua

Виготовлювач – дільниця оперативного друку ХНАУ